

Uporaba lokatorja Cobiss+ v šolski knjižnici – z digitalnim lokatorjem do bolj samostojnih in zadovoljnih uporabnikov knjižnice

Using the Cobiss+ locator in the school library – a way to more independent and satisfied library users

Gordana Banjanin

Oddano: 9. 10. 2023 – Sprejeto: 9. 11. 2023

1.03 Kratki znanstveni članek
1.03 *Short scientific article*

UDK: 027.8: 02:004.738.5

DOI: <https://doi.org/10.55741/knj.67.3-4.3>

Izveleček

Namen: V članku predstavljamo uporabo pomožne tehnologije za večjo učinkovitost storitev knjižnice. S pomočjo izvedene raziskave predstavljamo prve izkušnje knjižničarjev in njihovih uporabnikov pri uvajanju orodja lokator v sistemu Cobiss+. Zastavili smo si naslednja vprašanja: S kakšnim namenom so se knjižnice odločile za uporabo lokatorja? Ali se je v knjižnicah z lokatorjem spremenil način iskanja gradiva? Kakšni so odzivi uporabnikov na možnost iskanja z lokatorjem? Kakšni so odzivi knjižničarjev na aplikacijo lokator Cobiss+ v celoti?

Metodologija/pristop: Uporabili smo metodo ankete in v spletni anketi posredovali 12 vprašanj, od tega 8 zaprtega tipa, na naslove 38 knjižnic različnih vrst, ki so v 6 mesecih po objavi lokatorja vsaj odprle delovno okolje za izdelavo orodja. Končni odziv je bil iz 11 knjižnic.

Rezultati: Raziskava je pokazala veliko prednosti lokatorja Cobiss+ za uporabnike, ki lahko veliko hitreje najdejo gradivo na polici tudi v manj znanem knjižničnem okolju; je preprost za uporabo v različnih vrstah in velikostih knjižnic ter daje večjo samostojnost uporabnikom, kadar jo potrebujejo. Knjižničarjem prihrani čas za strokovno delo in pomaga pri ureditvi knjižnične zbirke. Prav tako so bile izpostavljene pomanjkljivosti pri izdelavi, ki je zahtevnejša pri večjih knjižnicah, neprimeren je za najmlajše

uporabnike in posameznike, ki imajo težavo z orientacijo v prostoru. Z redno uporabo postane nepogrešljivo in enotno orodje za vse vrste knjižnic.

Omejitve raziskave: Prekratek čas in premajhno število knjižnic, ki so že začele uporabljati lokator, da bi dobili bolj specifične rezultate.

Izvirnost/uporabnost raziskave: Seznaniti najširši krog knjižničarjev s prvimi ugotovitvami konkretnih prednosti in trenutnih pomanjkljivosti lokatorja knjig in s tem spodbuditi uporabo v čim več knjižnicah za večje zadovoljstvo uporabnikov in knjižničarjev.

Gljučne besede: lokator knjig, digitalna tehnologija, šolski knjižničarji, orientacija v knjižnici

Podatkovni set: Vsi raziskovalni podatki, na katerih temeljijo rezultati, so na voljo kot del članka in niso arhivirani v nobenem drugem viru.

Abstract

Purpose: In the article, we present the use of assistive technology to increase the efficiency of library services. With the help of the conducted research, we present the first experiences of librarians and their users in introducing the locator tool in the Cobiss+ system. We asked the following questions: For what purpose did the libraries decide to use the locator? Has the way of searching for materials changed in the libraries with a locator? What are the reactions of users to the possibility of searching with a locator? What are librarians' reactions to the Cobiss locator app as a whole?

Methodology/approach: Using the survey method, we sent 12 online survey questions, 8 of which were closed type, to the addresses of 38 libraries of various types, which at least opened a working environment for the creation of the tool within 6 months after the publication of the locator. The final response was from 11 libraries.

Results: The research showed many advantages of the Cobiss locator for users, who can find material on the shelf much faster even in a less familiar library environment, it is easy to use in different types and sizes of libraries, it gives more independence to users when they need it. It saves librarians time for professional work and helps organize the library collection. Deficiencies were also pointed out in the production, which is more demanding in larger libraries, unsuitable for the youngest users and for individuals who have problems with orientation in space. With regular use, it becomes an indispensable and unified tool for all types of libraries.

Limitations of the research: Too short a time and a small number of libraries that have already started using the locator to get more specific results.

Originality/applicability of the research: To acquaint the widest circle of librarians with the first findings of concrete advantages and current shortcomings of the book locator and thereby encourage its use in as many libraries as possible for greater satisfaction of users and librarians.

Keywords: book locator, digital technology, school librarians, library orientation.

Data set Metadata: All research data underlying the results are available as part of the article and no additional source data are required.

1 Uvod

Večina današnjih uporabnikov knjižnic je vsakodnevno v stalnem stiku z digitalnimi mediji, še posebej to velja za šolajoče se na vseh stopnjah, od osnovne šole do univerze. Gre za sprejemanje novih načinov obravnavanja informacij ter za iskanje informacij glede na svoje potrebe in zahteve. Nekateri viri celo ugotavljajo, da prav obdobja in okolja z nižjo družbeno, geografsko ali drugo stabilnostjo spodbujajo bolj nekonvencionalne, nove načine in oblike delovanja (Bezemer in Kress, 2016). Tudi sami lahko pritrdimo, da se ni povečala le količina slikovnega gradiva v učnih gradivih, ampak je njihova prej ilustrativna vloga postala enako opisujoča kot besede. Namesto linearnega gibanja oči, ki je značilno za tradicionalne medije, sodobni mediji implicirajo večplastno predstavitev informacij in preskok v različne načine prikazovanja (Bezemer in Kress, 2016). Šolska knjižnica kot eno najbolj značilnih učnih okolij je vedno zagotavljala različne vrste virov vsem svojim uporabnikom, tako dijakom kot tudi zaposlenim. Prav tako je dobro odzivna na spremembe in daje priložnosti svojim uporabnikom, da se učijo o sebi in svetu v varnem in nadzorovanem okolju. Šolski knjižničarji spodbujajo učinkovite načine učenja, branja in sodelovanja. Zato je pomembno poslanstvo šolske knjižnice, da z omogočanjem dostopa in uporabe različnih virov ter različnih tehnologij gradi neodvisne, kritične bralce in učence za vse življenje (American Association of School Librarians, 2022).

Ugotovitve naše kratke raziskave predstavljajo nekatere prednosti in pomanjkljivosti lokatorja knjig, kot so se izkazale po komaj nekaj mesecih, odkar je bil na konferenci Cobiss v oktobru 2022 predstavljen (Tacer Slana, 2022) in dan v splošno uporabo vsem slovenskim knjižnicam. Lokator je nova aplikacija, ki »omogoča shematski izris prostora knjižnice in tridimenzionalni prikaz lokacije izbranega gradiva v knjižnici«, tako da uporabniki lahko vidijo, v katerem prostoru in na kateri polici leži gradivo (Tacer Slana, 2022).

Poznavanje univerzalne decimalne klasifikacije je strokovno znanje in neke vrste *lingua franca* knjižničarja, ki mu prav tako omogoča zelo natančno in pregledno ureditev knjižnične zbirke. Ampak kjer je gradivo prosto dostopno uporabnikom, so se ti prisiljeni proučiti osnov, da lahko sami najdejo iskano, ali prositi za pomoč knjižničarja. Redni uporabniki sčasoma in s prakso osvajajo posamezne police in odseke v prostoru knjižnice. Toda v šolskih knjižnicah, kjer je običajno knjižničar samo eden in je frekvenca največjih obiskov povezana s kratkimi odmori, je fizično težko izvedljivo ustreči vsem uporabnikom pravočasno brez njihovega sodelovanja in kakšnega *skrivnostnega* orodja. S pomočjo lastnih izkušenj v gimnazijski knjižnici in pridobljenih podatkov iz drugih knjižnic predstavljamo nekaj prednosti, ki jih ponuja lokator knjig.

2 Pregled literature

Vedno pogosteje spoznavamo nova orodja in načine, kako lahko sodobno informacijsko tehnologijo učinkovito uporabimo in jo vključimo tudi v šolsko knjižnico, da s tem pomagamo dijakom postati bolj samostojni uporabniki gradiva. Vsekakor je lahko dvorezen meč prepričanje, kaj je v nekem primeru pomoč ali odtegnitev od dodatnega navora učenja novega. Praksa pokaže, da je poučevanje za cilje Knjižničnega informacijskega znanja (KIZ), ki so zapisani v obstoječih učnih načrtih (Steinbuch idr. 2008; Sušec in Žumer, 2005), manj uporabno brez posodobitev in aktualizacije (Gaberšek, 2018). Prav tako se pogosto sprašujemo, kako vključevati tudi manj zainteresirane obiskovalce ali tiste z različnimi težavami. In še, kako lahko čas v knjižnici uporabimo čim bolj ustvarjalno, tako, da aktiviramo dijake različnih sposobnosti v ta proces? Lokator knjig se lahko izkaže za dobrodošlo orodje v knjižnicah, še posebno v razvejanih.

Vloga šolskega knjižničarja je med drugim tudi izvajanje in organiziranje dejavnosti, s pomočjo katerih postanejo učenci, dijaki bolj samostojni pri iskanju gradiva. Če niso pogosti obiskovalci šolske knjižnice, lahko to knjižnično opismenjevanje traja kar dolgo časa. Marsikoga od zamudnega iskanja gradiva na policah odvrne vedno bolj prisotna želja priti do zelenega na preprost in hiter način.

Vsako leto ob začetnem spoznavanju šolske knjižnice na II. gimnaziji Maribor dijaki 1. letnikov spoznajo funkcionalnost lokatorja in ga večinoma tudi redno uporabljajo. Celo tako ga posvojijo, da ga pričakujejo pri iskanju gradiva v drugih knjižnicah. Povprečen izmerjen dnevni obisk v knjižnici zadnjih let je med 270 in 320 uporabnikov, prostor knjižnice ima 290 m² in hrani okoli 30.000 izvodov knjižnega in neknjižnega gradiva. Poleg tega je vsako leto več dijakov iz tujine (nacionalni program in program mednarodne mature) ter različno število dijakov s posebnimi potrebami. Zaradi izpada običajne predstavitve in uporabe lokatorja v letih 2020 in 2021 se je uporaba pri novih dijakih vidno zmanjšala, saj niso imeli rednega stika z vrstniki, da bi videli tudi pri starejših, kako pridejo do gradiva. Najbolj se je to poznalo pri množičnem dodatnem spremljanju dijakov do polic. Zadnje leto se je samostojnost dijakov ponovno povečala. Žal še ni mogoče beležiti podatkov o uporabi lokatorja, vendar je pobuda že bila naslovljena na servis upravitelja.

Pogled na postavitve gradiva v poljubni vrsti knjižnic kaže, da kljub enotnim osnovnim bibliotekarskim zakonitostim obstajajo posebnosti posameznih fizičnih prostorov, zaradi česar ni povsem enake postavitve knjig in drugih gradiv. Po drugi strani pa smo danes priče pogostemu pojavu na primer v prodajalnah z istovrstnim blagom, v knjigarnah, storitvenih dejavnostih, kjer je ne samo znotraj

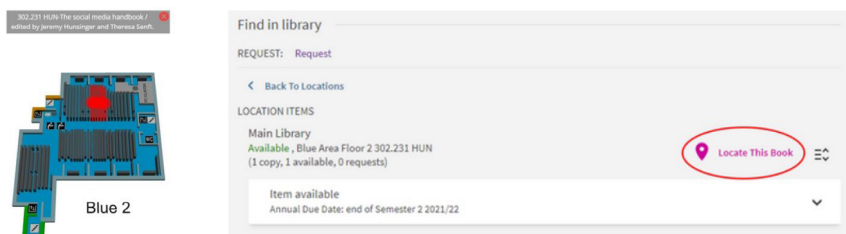
ene države, pač pa celo na bolj globalni ravni predvidljivo, kje v nekem prostoru se posamezna iskana enota nahaja. Naš namen ni komentirati razloge in učinke tovrstnih poenostavitev in prilagoditev, toda dejstvo je, da uniformnost nekega knjižničnega sistema še ne zagotavlja zadovoljivega orientiranja v knjižnici, ki je uporabniku neznana. Posebej to velja za prostore s številnimi podlokacijami in razčlenjenimi tlorisi stavb, s členitvijo za različne starosti po jezikih in znotraj njih še po književnih zvrsteh (poezija, dramatika, proza) in nato po abecedi avtorjev ali še za drugačne skupine uporabnikov, kar vse lahko povzroča zmedenost, celo stres pri uporabniku. Če pogledamo svetovni zemljevid knjižnic, se še danes srečamo z različnimi sistemi: Univerzalno decimalno in Deweyjevo decimalno klasifikacijo, klasifikacijo Kongresne knjižnice, Ranganathanovo klasifikacijo in drugimi (Petek idr., 2019). Vendar precizne strukture in natančnega reda univerzalnega pristopa, ki ga profesionalni knjižničarji občudujejo, uporabniki, ki jih pogosto zanima le hitro najdena knjiga za domače branje ali zbirka rešenih matematičnih problemov za pripravo na test, morda ne razumejo enako,.

Ideja o zagotavljanju pripomočkov pri iskanju knjig in drugih gradiv v knjižnici je že popolnoma vpeta v razmišljanje knjižničarjev, in tudi sicer so knjižnice eno tistih mest, kjer so novi trendi hitro sprejeti, zato marsikje z različnimi tehničnimi orodji, pripomočki in aplikacijami na pametnih telefonih omogočajo iskanje po katalogih svojih knjižnic kot priročno dejavnost za tiste, ki imajo raje digitalni pristop (Rochester Public Library, 2022). Večina knjižnic danes ponuja vsaj nekatere svoje redne storitve tudi na spletu, tako da lahko vsakdo hitro dobi vtis o določeni knjižnici že z obiskom njenega spletnega mesta.

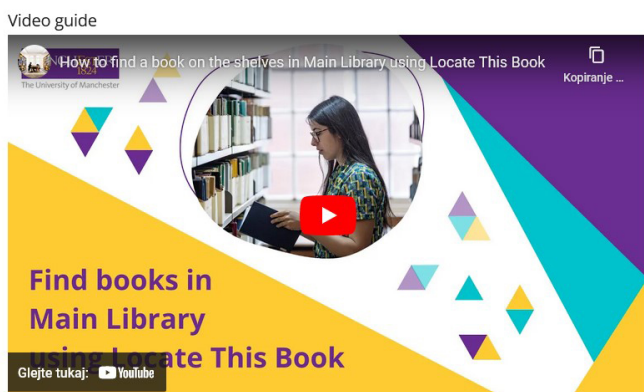
V Sloveniji ima vsaka šola šolsko knjižnico, ki jo vsi učenci in dijaki obišejo vsaj enkrat, glede na učna načrta za Knjižnično informacijsko znanje pa do starosti 19 let v času šolanja opravijo vsaj 50 ur pouka, med drugim pridobivajo znanje o knjižnicah, iskanju, uporabi in dokumentiranju virov ter druge veščine informacijske pismenosti. Ker se ure v srednji šoli izvajajo v okviru obveznih izbirnih vsebin, se neposredno ne ocenjujejo in prihajajo učenci iz osnovnih v srednje šole tudi z različnim poznavanjem ureditve knjižnice. Kdor ni seznanjen z ureditvijo knjižnice na podlagi univerzalne decimalne klasifikacije, mu tudi različna vizualno podprta pojasnila standardnih knjižničnih konceptov ne pomagajo veliko.

Pri preiskovanju različnih spletnih strani knjižnic ni mnogo primerov, ki uporabnikom konkretno olajšajo priti do iskanega gradiva. Predvsem obstajajo bolj splošna pojasnila in predstavitve, ki se opirajo najpogosteje na fizične lokacije prostorov (Kako sami poiščemo gradivo, 2021), največkrat celo videopredstavitve (Browsing the shelves, n. d.; How to find books, n. d.; Puma Librarian,

2015; Conestoga College Library, 2017). Vendar pa lahko med tujimi knjižnicami odkrijemo vsaj nekaj praks, ki uporabljajo orodje za lociranje knjig, kot sta »Locate this book« na sliki 1 ter dodaten video za informiranje in pomoč svojim obiskovalcem (slika 2).

Slika 1: Tloris knjižnice in primer iskanja po katalogu z lokatorjem (Manchester Library, 2022)

Slika 2: Enominutna video navodila (Locating books on the shelf, 2022)

Vendar takšno digitalno orodje za pomoč uporabnikom pri iskanju točne lokacije zahtevanega gradiva na knjižničnih policah sploh ni novo. V Sloveniji je bil že pred več kot dvajsetimi leti objavljen članek, v katerem je nacionalni ponudnik spletnega bibliografskega kataloga in storitev (Inštitut informacijskih znanosti – IZUM) prvič predstavil in opisal tehnologijo za to orodje (Budimir, 2001). Od takrat je znanih le nekaj knjižnic v Sloveniji, ki so nekaj časa uporabljale lokator na svojih lokalnih platformah (Centralna tehniška knjižnica, Univerza v Ljubljani in dve splošni knjižnici).

3 Primer uporabe lokatorja

V šolskem letu 2009/2010 je takratna vodja knjižnice na II. gimnaziji Maribor pristopila k profesorju informatike z idejo o lokatorju knjig in eden od dijakov, ki so obiskovali računalniški krožek, se je zanimal za izvedbo projekta. Skupaj so se lotili različnih izzivov z oznakami univerzalne decimalne klasifikacije, notranjimi oznakami itd. in po več mesecih dela je imela šolska knjižnica II. gimnazije Maribor svoj lokator knjig.

Shema delovanja je bila naslednja: tloris knjižnice, lokalna baza podatkov z oznakami univerzalne decimalne klasifikacije (UDK), načrti polic z dodeljenimi vrstilci univerzalne decimalne klasifikacije, vse povezano z nacionalnim spletnim bibliografskim sistemom (COBISS). Ko je uporabnik iskal knjigo, je kliknil na povezavo za lociranje gradiva, lokator je obarval ustrezno omarico na tlorisu in prikazal sliko uporabniku. Lokator je lahko beležil tudi iskane vrstilce univerzalne decimalne klasifikacije, ki niso bili v bazi podatkov: zapisi teh enot knjižničnega gradiva so se lahko izpisali in knjižničar jih je lahko popravil s pomočjo inventarne številke.

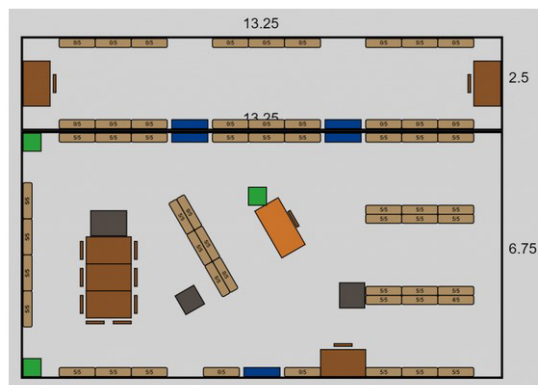
Vsako jesen v obdobju od leta 2011 do 2019 so vsi novi dijaki (torej več kot 200 vsako leto) organizirano obiskali šolsko knjižnico in se seznanili z lokatorjem. Večina jih je redno uporabljala orodje, da so si prihranili čas med kratkimi odmori in da so bili samostojni pri iskanju gradiva za svoje projekte ali prostočasno branje. V letih 2020 in 2021 so omejitve zaradi epidemije onemogočile to prakso novim dijakom in tudi dvema predhodnima generacijama, ki nista imeli priložnosti vaditi nove spretnosti.

Oktobra 2022 je bila na mednarodni letni konferenci Cobiss predstavljena aplikacija Lokator gradiva (Tacer Slana, 2022). Glavna nova funkcionalnost je bila tridimenzionalnost, 360-stopinjski pogled in možnost virtualnega sprehoda po prostoru z uporabo smernih tipk računalnika ali miške. Ker smo imeli na II. gimnaziji Maribor že desetletje dobro izkušnjo s svojim lokatorjem, je bilo zanimanje za nadgradnjo veliko. Zaradi poznavanja njegovih prednosti smo pohiteli in v začetku decembra izklopili stari lokator, da smo lahko začeli uporabljati novega. Ko smo delovanje in uporabo lokatorja predstavili učiteljem na šolski konferenci ter jih povabili k uporabi, je bil eden od odzivov učiteljev: »Kaj bosta pa zdaj sploh delali?«

Večino učnih ur knjižničnega informacijskega znanja in informacijske pismenosti običajno izvedemo že pred januarjem, zato ni bilo običajnih skupinskih predstavitev za dijake. Knjižničarki sva jih seznanjali sproti, med njihovimi

individualnimi obiski, letošnje jesen pa so prvi letniki že začeli z redno uporabo novega lokatorja.

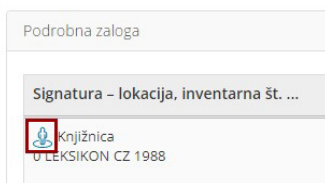
Lokator prikazuje dvodimenzionalni ali tridimenzionalni načrt knjižnice z natančno lokacijo iskane knjige (sliki 3 in 4).

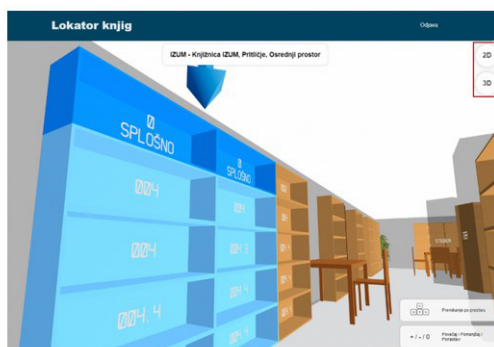
Slika 3: Primer dvodimenzionalnega prikaza (Tacer Slana in Žuran Putora, 2022)

Slika 4: Tridimenzionalni prikaz postavitve prostorov in opreme (Tacer Slana in Žuran Putora, 2022)

Slika 5: Ikona lokatorja v katalogu (Tacer Slana in Žuran Putora, 2022)

Slika 6: Prikaz položaja gradiva na polici (Tacer Slana in Žuran Putora, 2022)

Klik na ikono lokatorja v katalogu (slika 5) odpre tridimenzionalni pogled knjižnice ali odseka, v katerem je polica z gradivom označena s temno modro barvo in puščico (slika 6).

4 Raziskovalni problem

Za lažje izvajanje številnih opravil je uporaba lokatorja v veliko pomoč tudi knjižničarjem, saj bistveno zmanjša število poti do knjižnih polic, kar omogoča več časa za strokovno delo, svetovanje in dodatne storitve. Marsikoga od uporabnikov spoznavanje decimalne klasifikacije in njene razvrstitve v prostoru ne prepriča, naj bo še tako univerzalna, samo da bi hitreje dostopal do gradiva, marsikdo celo raje odide iz knjižnice brez gradiva. Uporabnost knjižnice je lahko v tem oziru v dobi dodatnih alternativ zmanjšana, zato je ponudba dodatnega enostavnega orodja lahko dobrodošla. Nekateri primeri iz prakse kažejo (na primer Mestna knjižnica Kranj, 2023), da se lahko knjižnice odločijo tudi za opustitev klasične postavitve gradiva in ga preuredijo v sodobnim uporabnikom bolj privlačne, morda intuitivne ali iz drugih okolij znane ureditve zbirke (LaGarde, 2013) ter z *žanrifikacijo* (razvrščanje po žanrih)¹ (Collazo, 2022).

Lastna izkušnja uporabe lokatorja v šolski knjižnici nas je spodbudila, da smo s pomočjo vprašalnika skušali spoznati še izkušnje v drugih knjižnicah. Predvsem so nas zanimala vprašanja:

¹ Pojem se pojavlja v angleščini (*genrifcation*) in ga opisujejo kot reorganizacijo knjižnične zbirke, predvsem leposlovja, tako da se oznake univerzalne decimalne klasifikacije delno ali v celoti zamenjajo z uporabnikom prepoznavnimi kategorijami, žanri, na primer fantastično branje, zgodovinski romani ipd. (glej tudi Hora, 2015).

- S kakšnim namenom so se knjižnice odločile za uporabo lokatorja?
- Ali se je v knjižnicah z lokatorjem spremenil način iskanja gradiva?
- Kakšni so odzivi uporabnikov na možnost iskanja z lokatorjem?
- Kakšni so odzivi knjižničarjev na aplikacijo Cobiss lokator v celoti?

5 Metodologija in omejitve

Veliko premisleka je bilo posvečenega metodam zbiranja relevantnih podatkov o uporabi lokatorja. Prvi del raziskave je bil osredotočen na odkrivanje, katere knjižnice v Sloveniji so imele iskalno orodje pred letom 2022. Drugi korak je bil pridobiti informacije, katere knjižnice so začele uporabljati lokator leta 2022, saj so nekatere knjižnice orodje samo odprle, niso pa ga še pripravile ali ga dale v uporabo. Januarja 2023 je bilo na spletni strani Cobiss, ki predstavlja lokator,² evidentiranih 38 slovenskih knjižnic, kar je vzorec naše raziskave. Za zbiranje informacij o njihovi uporabi lokatorja smo pripravili in jim posredovali spletno anketo v sistemu Ika z 12 vprašanji o njihovih izkušnjah z lokatorjem, od priprave do uporabe, ter o odzivih uporabnikov na to orodje. Bilo je 8 vprašanj zaprtega tipa, od tega 4 vprašanja z več možnimi odgovori. Na prvo povabilo sta odgovorili le 2 knjižnici, dodatne 4 pa so se opravičile, da ne morejo sodelovati, ker še niso imele časa za pripravo orodja. Po poslanem dodatnem opomniku za izpolnitev spletne ankete se je odzvalo skupaj 11 knjižnic različnih vrst in velikosti iz vse države, ki so lahko sodelovale vsaj z nekaj odgovori.

6 Rezultati in razprava

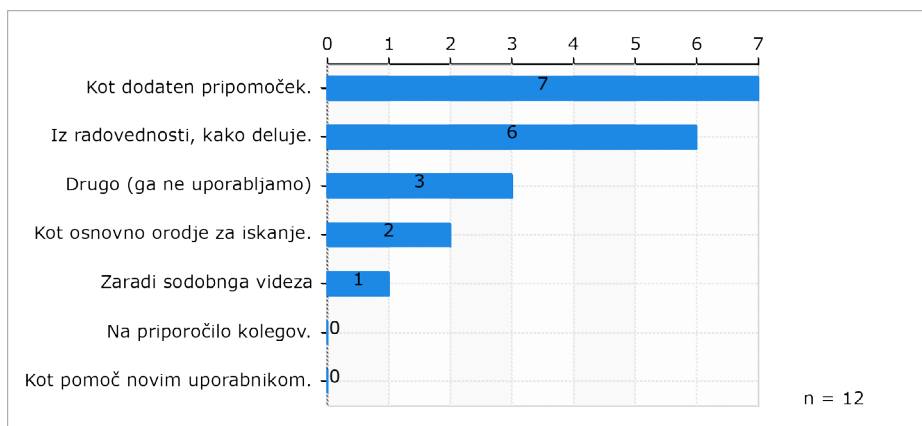
Na anketo je odgovorilo 11 knjižničarjev, 1 iz visokošolske knjižnice, 2 iz splošne in 8 iz šolskih knjižnic. Od tega jih je bilo 6 z zalogo do 25.000 izvodov in 5 z več kot 25.000 izvodi. Kljub različnosti tipov knjižnic vzorec zaradi števila ne more biti zelo reprezentativen, vseeno pa daje prvi uvid v izkušnje z lokatorjem.

Kot kaže slika 7 (respondenti so lahko izbrali več odgovorov), je kar 6 odstotkov knjižničarjev lokator začelo uporabljati iz radovednosti in kot dodatno pomoč pri iskanju, v tistem trenutku še niso imeli priporočil od kolegov knjižničarjev in lokator zanje ni bil mišljen kot osnovno orodje za nove uporabnike. Eden od

² <https://plus.cobiss.net/locator/>

razlogov, ki so ga omenili, je bil tudi sodoben videz, saj gre za orodje, ki uporablja tridimenzionalno orientacijo.

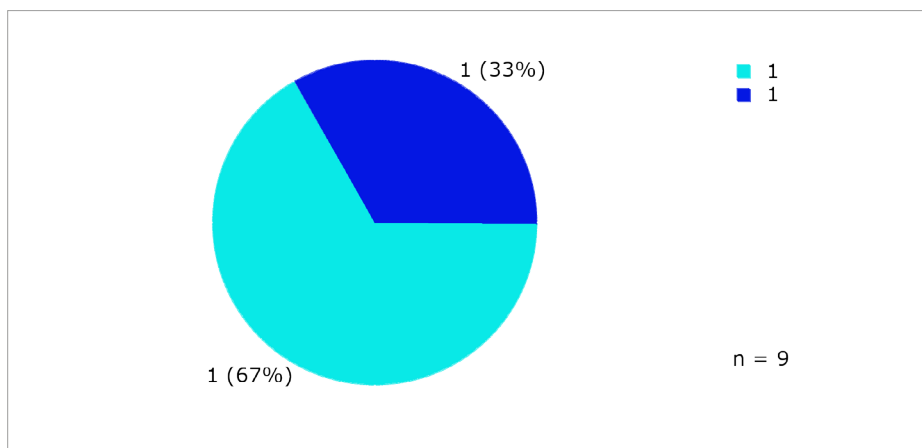
S kakšnim namenom ste začeli uporabljati lokator? (n = 12) Možnih je več odgovorov

Slika 7: Namen uporabe lokatorja

Pri vprašanju o težavnosti uporabe orodja je 6 knjižničarjev (67 %) potrdilo, da je uporaba lokatorja dovolj intuitivna za enostavno uporabo. 2 knjižnici sta odgovorili, da ga pri njih (še) ne uporabljajo.

Ali opazate, da je lokator dovolj intuitivno orodje za enostavno uporabo? (n = 9)

Slika 8: Mnenje o intuitivnosti lokatorja

O predhodnem znanju za uporabo lokatorja večina meni, da ni potrebno, razen v primeru mlajših učencev, ki se šele učijo uporabe računalnika. Poleg splošnega

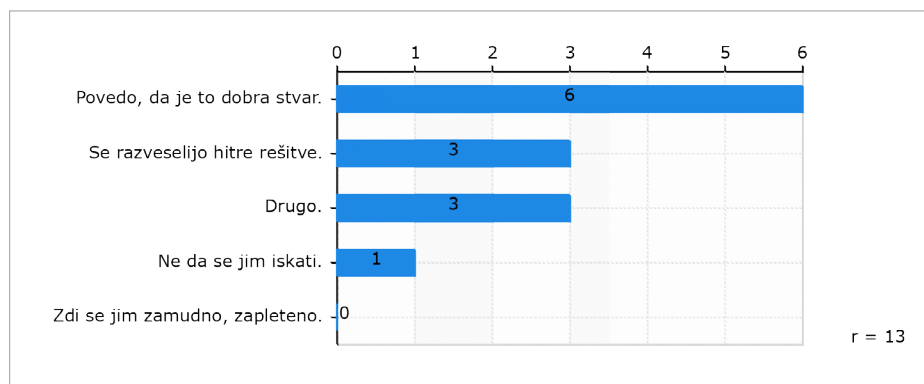
poznavanja in veščin dela z računalnikom ter seznanitve z nacionalnim knjižničnim katalogom (COBIB) ni potrebe po drugih navedenih veščinah (preglednica 1).

Preglednica 1: Mnenja o potrebnih dodatnih znanjih uporabnikov za uporabo lokatorja

Iskanje v Cobiss.	1
Ne.	3
Ne, če ga uporabljajo redno.	1
Ne vem.	1
Nekateri veliko, drugi nič. Gre za učence osnovnih šol, ki potrebujejo 9 let, da postanejo digitalno pismeni.	1
Morda mlajši učenci, še posebej pri uporabi računalnika.	1
Skupaj	8

Tudi na vprašanje o odzivih uporabnikov so knjižničarji lahko dali več odgovorov. Pet od osmih jih je menilo, da so uporabniki zadovoljni in celo veseli pripomočka, nihče ni odgovoril, da je orodje časovno zamudno ali zapleteno. Dvakrat je bil izbran odgovor, da se uporabnikom ne ljubi uporabljati iskalnika. Tisti, ki so prosto odgovarjali, so enkrat zapisali trditev, da bodo vedno posamezniki, ki orodja ne bodo uporabljali, dvakrat pa so zapisali, da lokatorja še nimajo v uporabi in ga še niso predstavili uporabnikom.

Kakšni so odzivi vaših uporabnikov o lokatorju? (n = 13) Možnih je več odgovorov

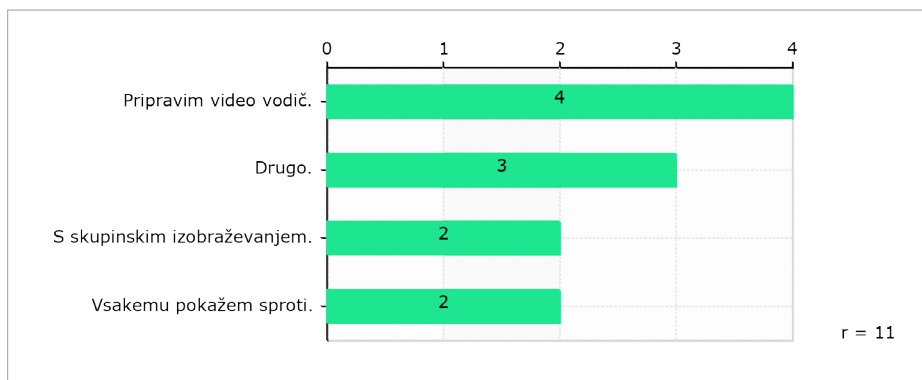

Slika 9: Odziv uporabnikov na lokator

Na vprašanje, kako predstavijo lokator uporabnikom, je odgovorilo 8 knjižničarjev. Bodisi ga predstavijo s pomočjo posrednih vizualnih navodil bodisi v skupinskih izobraževanjih ali individualno. Tovrstna kombinacija različnih

medijev in oblik predstavljanja (ne le besedno ali shematsko, ampak tudi v sliki ali animaciji) kaže, da različni uporabniki potrebujejo različne pristope in različno število ponovitev, da novo znanje usvojijo in jim postane domače.

Kako uporabnike seznanite z lokatorjem? (n = 11) Možnih je več odgovorov

Slika 10: Seznanitev uporabnikov z lokatorjem

Zanimalo nas je še, kako so uporabniki pred uvedbo lokatorja poznali razpored gradiva in kako so našli želeno gradivo (preglednica 2). Razvidno je, da je pouk Knjižničnega informacijskega znanja ključen za spoznavanje orodja, kot je lokator. V tem času se vsak posameznik v skupini vrstnikov seznanil z njim in lahko redno vadi njegovo uporabo, medtem ko splošne in visokošolske knjižnice izobraževanje izvajajo na drugačne načine, ki zahtevajo več časa in sredstev (individualno delo, dodatne oznake ipd.).

Preglednica 2: Prikaz, kako so uporabniki našli gradivo v knjižnici pred uvedbo lokatorja

Tavalji so po knjižnici in iskali ali vprašali.	1
V okviru Knjižničnega informacijskega znanja jih pri vodni uri v šolski knjižnici seznanimo tudi s postavitvijo knjižničnega gradiva.	1
Ure Knjižničnega informacijskega znanja.	1
Seznanijo se med rednimi urami Knjižničnega informacijskega znanja ali ko pridejo iskat gradivo.	1
Učenci vejo, kje iskati gradivo, saj se o tem učimo pri urah Knjižničnega informacijskega znanja.	1
Vsakemu uporabniku smo pomagali knjižnični delavci.	1
Kurikul osnovne šole predvideva 4 učne ure Knjižničnega informacijskega znanja na oddelek (od 1. do 9. razreda). Po teh učnih urah se učenci uspešno znajdejo v naši šolski knjižnici.	1
S pomočjo oznak na policah.	1
Skupaj	8

Vprašali smo tudi, katere pomanjkljivosti lokatorja omenjajo uporabniki. Od osmih so trije odgovorili, da uporabniki ne omenjajo nobenih pomanjkljivosti, trije pa še nimajo odzivov od svojih uporabnikov. En odgovor omenja, da kakšen uporabnik težko najde lokator, in drugi omenja težavo posameznikov z orientacijo v tridimenzionalnem prikazu prostora. Zaradi tega je tudi pomembno uporabnike knjižnice sproti obveščati o novostih ter te predstavljati na njim razumljiv način. Eden od teh načinov so prav ure Knjižničnega informacijskega znanja in informacijskega opismenjevanja v knjižnicah.

Zanimalo nas je še, katere pomanjkljivosti lokatorja opazijo knjižničarji sami. Odgovori so bili odprtega tipa, zato se je vsak knjižničar opredelil glede na to, kar je bilo pri njih najbolj moteče. (Ker je lokator del sistema Cobiss, se že od namestitve naprej posodablja in mu glede na potrebe knjižnic občasno dodajajo posamezne novosti, na primer v odgovorih omenjeni arhitekturni elementi: vitrina, fotelj ipd.).

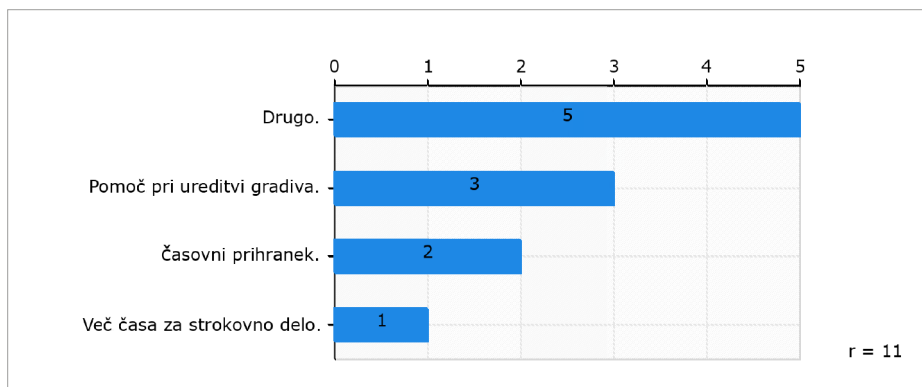
Preglednica 3: *Prikaz pomanjkljivosti lokatorja po mnenju knjižničarjev*

Za knjižnice z več podlokacijami v istem fizičnem prostoru je njegova priprava zelo zahtevna.	1
Premajhen izbor arhitekturnih elementov (vitrina, sedežna garnitura, fotelj ...) in barv.	1
Dobrodošla bi bila izbira/oblika/barva/velikost miz, stolov, sedišč ter dodatne vitrine, zabojniki, ki bi bili bolj vidni.	1
Vzpostaviti lokator ni tako enostavno in hitro.	1
Ne pogrešam ničesar.	1
Za nas in uporabnike je pomagalo.	1
Časovno mi ne uspe, da bi temu segmentu namenila več časa. Mislim, da sem ugotovila, da moram preoblikovati postavitev v COBISS-u, da bom lahko locirala ustrezne naslove na police.	1
/	1
Skupaj	8

Ko smo spraševali knjižničarje o prednostih lokatorja pri njihovem delu, so trije odgovorili, da jim pomaga pri urejanju knjig, enak delež je bil v odgovorih za prihranek časa za druge strokovne naloge. Trije pa še niso imeli konkretnih izkušenj z njim. Eden od knjižničarjev je ugotovil, da postane lokator priljubljen, če ga uporabljajo tudi učitelji, saj s tem poučujejo z zgledom, ki ima največjo težo pri mladih.

Ali z uporabo lokatorja prepoznate katero od prednosti pri vašem vsakdanjem delu? (n = 11)

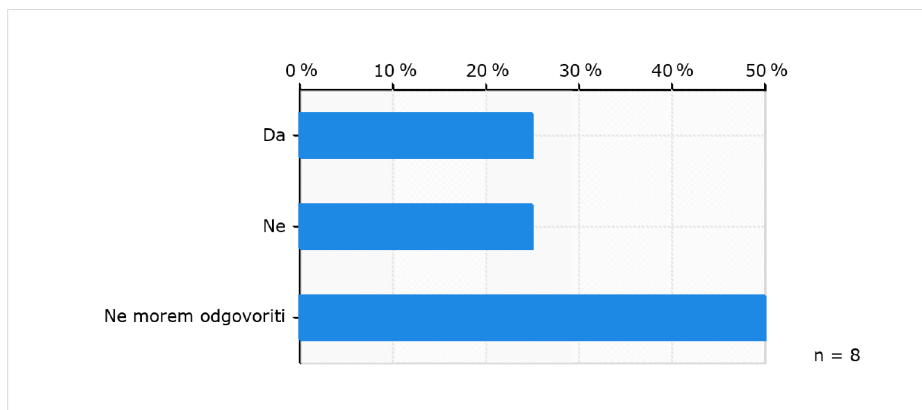
Možnih je več odgovorov

Slika 11: Prednosti lokatorja pri vsakdanjem delu knjižničarjev

Nazadnje smo knjižničarje vprašali, kakšno je njihovo mnenje glede tega, ali ima lokator pozitiven učinek na obisk oziroma izposajo gradiva v njihovi knjižnici. Ker nekatere knjižnice do takrat še niso predstavile orodja uporabnikom (4), jih polovica ni mogla podati dokončnega odgovora. Drugi odgovori so enakomerno porazdeljeni, po 2 knjižničarja sta prepoznala koristi lokatorja, v dveh primerih pa neposredni učinki na izposajo oziroma obisk niso bili prepoznani.

Ali po vašem mnenju uporaba lokatorja pozitivno vpliva na obisk oziroma izposajo v vaši knjižnici? (n = 8)

Slika 12: Prikaz mnenj knjižničarjev o učinkih lokatorja

7 Zaključek

Ozrli smo se na uporabo sodobne tehnologije v obliki lokatorja knjig kot pomoč in za večjo učinkovitost storitev v knjižnicah. Analiza, ki smo jo opravili, se osredotoča na namene in odzive uporabnikov, primerjavo iskanja v knjižnici pred uporabo lokatorja in po njej, kakovostne učinke lokatorja ter zadovoljstvo uporabnikov in knjižničarjev.

Ker je minilo le šest mesecev od zagona orodja do izvedbe ankete in je bilo to sredi šolskega leta, v šolskih knjižnicah pa je običajno en sam knjižničar, je bilo težje organizirati delo tako, da bi hkrati pripravili še lokator, saj lahko faza izdelave pomeni tudi dodatne spremembe v postavitvi zaloge. Zato predstavljamo najzgodnejše izkušnje slovenskih knjižničarjev iz različnih knjižnic, največ šolskih, o tem, s kakšnim namenom so izvedli implementacijo lokatorja in kakšni so njegovi učinki.

Predvsem pa so naše ugotovitve naslednje: knjižničarji menijo, da je lokator uporaben v knjižnicah je dovolj intuitiven za enostavno uporabo in ne zahteva posebnih dodatnih znanj razen uporabe računalnika. Izdelava lokatorja zahteva več časa in truda v knjižnicah z bolj razvejano zbirko gradiv, vendar je ta ravno v takšnih knjižnicah tudi najbolj koristen. Lokator prihrani čas tako uporabnikom knjižnice kakor njenim skrbnikom (knjižničarjem) pri vsakdanjem delu. V tem trenutku knjižničarji izpostavljajo dodatno potrebo po obogatenem naboru kompleta za izdelavo orodja in konkretnih nasvetih za pripravo. Največja prednost lokatorja Cobiss+ je torej možnost hitrejše orientacije v manj znanem knjižničnem okolju in to, da je enotno orodje za različne vrste knjižnic.

Lokator je torej eden od dobrih primerov, ki jih ponuja sodobna tehnologija za konkretno pomoč uporabnikom knjižnice za njihovo večjo samostojnost in učinkovitost, kadar jo želijo in potrebujejo. Hkrati omogoča knjižničarjem, da se lahko bolj kakovostno posvečajo uporabnikom s strokovnim delom, svetovanjem in drugimi dejavnostmi namesto zamudnega spremljanja ali usmerjanja do polic z gradivom. Zato želimo z njim seznaniti čim širši krog knjižničarjev, da najprej sami prepoznajo prednosti, ki jim jih ponuja, in ga nato promovirajo med svojimi uporabniki. Da bi tako tudi deloval, je potrebno sprotno javljanje pomanjkljivosti, ki jih uporabniki in knjižničarji zaznavajo, ter ažuriranje funkcionalnosti s strani upravitelja sistema. Nenazadnje so pomembne tudi predstavitve dobrih praks tistih, ki ga že uporabljajo, saj bo le tako lokator ne samo še ena aplikacija med mnogimi, temveč zanesljiv pripomoček. Toda najprej je treba, da zaživi pri knjižničarjih.

Viri

- American Association of School Librarians. (2022). *AASL standards framework*. <https://standards.aasl.org/wp-content/uploads/2018/08/180206-AASL-framework-for-learners-2.pdf>
- Bezemer, J. in Kress, G. (2016). *Multimodality, Learning and Communication: a social semiotic frame*. Routledge.
- Browsing the shelves: understanding call numbers & LC classification*. (b. d.). Berkeley Library. <https://guides.lib.berkeley.edu/c.php?g=125157&p=1027399>
- Budimir, G. (2001). Lokator gradiva v knjižnicah. *COBISS Obvestila*, 6(4), 34–43. https://www.cobiss.si/oz/HTML/CO_letnik_6_final/220/index.html
- Collazo, L. (2022). *The library genrefication project*. <https://www.readerpants.net/2011/09/genrefication-project.html>
- Conestoga College Library. (2017). *Finding – locating books on the Shelf*. Library Resource Center. <https://www.youtube.com/watch?v=HTu9EhJ3Fo4>
- Gaberšek, S. (2018). *Vključevanje knjižnično informacijskih znanj v pouk biologije v osnovni šoli* [Magistrsko delo]. Univerza v Mariboru, Fakulteta za naravoslovje in matematiko. <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=71133>
- Davidson College – E. H. Little Library. (b. d.). *How to find books: book locations in the library*. <https://davidson.libguides.com/c.php?g=367469&p=2483461>
- Hora, A. (2015). Genrifying the school library's fiction collection. *Graduate Research Papers* (94). <https://scholarworks.uni.edu/grp/94>
- Kako sami poiščemo gradivo*. (2021). Knjižnica A. T. Linhartaradovoljica. <https://www.rad.sik.si/kako-sami-poiscemo-knjigo/#iskanjevpolici>
- LaGarde, J. (2013). Five more conversations [about school libraries] that I don't want to have anymore. *Collected magazine* (11), 5–6. http://www.slanza.org.nz/uploads/9/7/5/5/9755821/collected_november_2013.pdf
- Locating books on the shelf*. (2022). University of Manchester Library. <https://www.library.manchester.ac.uk/resources/books-and-resources/borrowing/locating-books-on-the-shelf/>
- Mestna knjižnica Kranj. (n. d.). Mkk.si. <https://www.mkk.si/asset/iEMQg4ynd9NYdiS6i>
- Petek, M., Poličnik – Čermelj, T., Šaupperl, A. in Švab, K. (2019). *Organizacija knjižničnih zbirk*. Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Puma Librarian. (2015). *How to find books in the library* [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=PV1MWVwrkEO>
- Library launches new app*. (2022). Rochester Public Library. <https://www.rplmn.org/Home/Components/News/News/8549/3804>
- Steinbuch, M. et al. (2008). *Knjižnično informacijsko znanje*. Zavod RS za šolstvo.

Sušec, Z. in Žumer, F. (2005). *Knjižnična informacijska znanja*. Ministrstvo za šolstvo in šport.

Tacer Slana, J. (2022). *Novosti V COBISS+ in MCOBISS-U* [Video]. Konferenca Cobiss 2022. https://www.youtube.com/watch?v=_1PMqX6ho7U&list=PLeBQsIfZEzUOznO03_dR-FQHnh2fCg8SL&index=22

Tacer Slana, J. in Žuran Putora, T. (2022). *Lokator gradiva v COBISS+* [spletni dnevnik]. <https://blog.cobiss.si/2022/12/22/lokator-gradiva-v-cobiss/>

mag. Gordana Banjanin

II. gimnazija Maribor, Trg M. Zidanška 1, 2000 Maribor
e-pošta: knjiznica@druga.si